

оптимізації успіхів у школі та інших навчальних середовищах. SCERTS відстоює право й необхідність навчання дітей з РАС в різноманітних природних, навчальних ситуаціях, оскільки відомо, що то є гарантією високої ефективності в засвоєнні й переносі навичок.

Супровід навчального процесу та підтримка організації середовища покликані підвищити здатність дитини приймати активну участь в ситуаціях соціальної взаємодії та навчання та вживати ефективних стратегій емоційної регуляції в повсякденному житті. Аналізуючи труднощі, що виникають, варто ще раз наголосити, що переважна більшість осіб з РАС є продуктивнішими в обробці візуальної інформації, порівняно з аудіальною. Тому методи візуальної підтримки допоможуть експресивному мовленню та послужать альтернативним способом комунікації, покращать розуміння мовлення та допоможуть зорієнтуватися в різних ситуаціях, структурують простір, організують активність та стануть в нагоді в емоційній регуляції.

SCERTS уявляє *підтримку сім'ї*, як таку, що пов'язана з навчальним супроводом (надання інформації, знань та навичок для допомоги власній дитині в навчанні) та емоційною підтримкою (навчання стратегіям переживання труднощів та відновлення після стресів). Виникнення стресів в родині не завжди пов'язані з поведінкою дитини. Стрес в сім'ї, що виховує дитину з розладами аутичного спектра, може бути пов'язаним з незадовільним рівнем освітніх, медичних та соціальних послуг.

Батькам та родичам дітей з аутизмом має бути надана можливість обговорити сильні сторони та труднощі дитини, ефективні й неефективні навчальні стратегії з власного досвіду та досвіду дитини, пріоритети та очікування щодо розвитку й навчання дитини.

Підійшовши до висновків, варто ще раз зазначити, що комплексна модель навчання дітей з розладами аутичного спектра SCERTS пропонує систему заходів, що спрямована на подолання основних труднощів при РАС, а саме: в соціальній комунікації, використанні символічних значень, в т.ч. мовлення, саморегуляції та взаємній емоційній регуляції. Важливими компонентами SCERTS виступає транзактний супровід в навчанні, міжособистісних стосунках та підтримка сім'ї.

Література:

1. Garfin, D., Lord, C. (1986). Communication as a social problem in autism. In E. Schopler and G. Mesibov (Eds.), *Social behavior in autism* (pp.237-261). New York, NY: Plenum Press.
2. Prizant, B. M., Wetherby, A. M., Rubin, E., & Laurent, A. C. (2003). The SCERTS Model: A Transactional, Family-Centered Approach to Enhancing Communication and Socioemotional Abilities of Children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Infants and Young Children*, 16, 4, (pp.296-316).
3. Prizant, B.M., Wetherby, A.M., Rubin, E., Laurent, A.C., & Rydell, P. (2002). The SCERTS model: Enhancing communication and socioemotional abilities of children with Autism Spectrum Disorders. *Jenison Autism Journal*, 14, 4, (pp.2-19).

УДК376.353

*Рецензент:
Адамюк Н.Б.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник.*

НЕЧУЮЧІ ДИРЕКТОРИ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ СУРДОПЕДАГОГІКИ

Лещенко Л. М.

В статті висвітлено біографію та освітню діяльність в різні історичні часи директорів спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху; Радомського Я. Г., Лозинського В.Д., Воробель Г. М., які самі виступають представниками спільнот глухих.

Детально розкрито освітній внесок кожного директора у розбудову і становлення вітчизняної сурдопедагогіки.

Ключові слова: глухий директор, лікнеп, навчання глухих дітей, спеціальна школа.

Неслышащие директора: страницы отечественной сурдопедагогике

В статье отражена биография и образовательная деятельность в разные исторические времена директоров специальных школ для детей с нарушениями слуха; Радомского Я. Г., Лозинского В.Д., Воробель Г. М., которые сами выступают представителями общества глухих. Детально раскрыт образовательный взнос каждого директора в перестройку и становление отечественной сурдопедагогике.

Ключевые слова: глухой директор, ликбез, учеба глухих детей, специальная школа.

Deaf directors: Pades of native Surdo-Pedagogi

In the article biography and educational activity is reflected in different historical times of directors of the special schools for children with violations of ear; Radomskogo I. G., Lozinskogo V.D., Vorobel' G. M. which come forward the representatives of associations deaf. Educational payment of every director is in detail exposed in re-erecting and becoming of domestic surdopedagogiki.

Keywords: deaf director, liknep, studies of deaf children, special school.

Постановка проблеми. В роки незалежності України в державі відбуваються гуманістичні зміни стосовно тих, хто відноситься до категорії осіб з особливими потребами, інакше кажучи інвалідів різних нозологій. Суттєві зміни відбуваються і в життєдіяльності нечуючих осіб: в центрі уваги вітчизняної сурдопедагогіки стають ті складові, що характеризують спільноту глухих: мова, культура, історія. Значним кроком соціалізації є той чинник, що Україна як правова держава визнала жестову мову глухої людини не лише засобом спілкування, а й засобом навчання. Порівняно з іншими країнами вітчизняна сурдопедагогіка має вагомі результати якісних перетворень, що свідчать про розв'язання «вузла» питань, пов'язаних з формуванням, розвитком і становленням глухої особистості. Факт наявності значної кількості спеціальних груп нечуючих студентів у вищих навчальних закладах України є доказом вірного шляху поступу вітчизняної сурдопедагогіки. Втім, вона має ті результати, які є незначними або відсутніми у інших країнах: наявність великої кількості глухих студентів в педагогічних університетах. Дійсно, в спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з порушеннями слуху спостерігаємо педагогів з числа глухих.

Втім, вони здійснюють педагогічну діяльність не лише в якості педагога. Залишаються невідомими сторінки історії щодо того факту, що педагогічним колективом керували і директори з порушеннями слуху. Цей чинник зумовив заповнити пропущені сторінки історії вітчизняної сурдопедагогіки.

Радомський Яків Григорович. Це перший глухий директор школи для глухонімих на Україні в тридцятих роках ХХ ст.

В ті важкі часи, коли створювалася радянська система життя, глухих письменних людей було мало, і Радомський Я. Г. був дуже потрібною людиною як для молодії радянської влади, відданість якій довів в лавах Червоної Армії, так і для спільноти глухих, навчання та виховання яких він присвятив своє життя. Його вклад в навчання та виховання глухих людей був і є незвичайно цінним, про що свідчать результати пройденого ним педагогічного шляху[6].

Відомо, що народився Радомський Яків Григорович 1903 р. в місті Радомишль на Житомирщині в багатодітній родині бухгалтера лісництва. В Радомишлі пройшло дитинство Якова, тут в 1917 р. закінчив реальне училище та вступив до лав Червоної Армії, де в бою з

білогвардійцями був контужений, внаслідок чого Яків втратив слух. На підставі часу втрати слуху Радомський Я. Г. відноситься до категорії пізно оглухлих осіб.

Після закінчення громадянської війни Радомський Я. Г. потрапивши в Донецьк, у відділі соціального забезпечення знайомиться з глухими особами: Москаленком Арсенієм і Ширманом Яковом, які на той час керували спілкою глухих м. Донецька. Так як і Радомський, Ширман Яків втратив слух на фронті. Останній мав глухого брата, який працював у Київській організації глухих. Власне, завдяки глухому брату Ширман Яків добре володів жестовою мовою.

Слід зазначити, що в 1928 р. в Україні розпочалася реконструкція сільського господарства, почали створюватися колгоспи, радгоспи, де почали працювати дорослі особи з порушеннями слуху. Донецька організація глухих прийняла рішення щодо відкриття школи для дорослих глухонімих з метою подолання неписьменності. Таким чином, враховуючи недостатнє кадрове забезпечення в лікнепі для глухих, Москаленко А. та Ширман Я. запропонували Радомський Я. Г. попрацювати на посаді вчителя для глухих.

В цьому ж 1928 р. почалися заняття і в Андріївській школі глухонімих; організатором і завідуючим школою був призначений Яків Григорович. Вчителькою цієї школи стала Марія Дмитрівна Радомська, дружина Радомського Я. Г. Як свідчить документальне джерело «Перші дні глухі дорослі вкрай неохоче йшли до школи. Минув тиждень, другий і сталися різкі зміни: глухі з радістю поспішали до школи» [2]. Оскільки при школі був збудований гуртожиток, цей чинник дав можливість навчатися в андріївській школі глухим жителям інших сіл. Уже в травні 1929 р. Радомський Я. Г. звітував перед правлінням Товариства глухих про досягнуті успіхи в школі [2].

В кінці 1935 р. обласний відділ народної освіти запропонував Радомському Я. Г. посаду директора школи-інтернату в с. Нижньому Сталінської області (нині Донецька область), яка була відкрита за ініціативи пізнооглухлої вчительки Чихачевої – жительки вищезазначеного села. Сільське поселення було великим: воно мало дві загальноосвітні школи. В цьому селі школа для глухонімих була дуже маленькою, розміщена була в куркульському будинку; викладали в ній навчальні предмети викладачі без педагогічної освіти.

Для підвищення свого освітнього рівня Яків Григорович в 1939 р. вступив до Ленінградського педагогічного інституту на дефектологічний факультет, де провчився до 1941 р., коли навчання перервала Велика Вітчизняна війна. У всіх школах глухих: лікнепі та інтернатах, де довелося працювати Якову Григоровичу, він викладав історію та географію. Всі учні школи володіли жестовою мовою, незважаючи на те, що навчання мало вестися, відповідно до вимог того часу, лише словесною мовою.

В 1940 р. облвно призначає Радомського Я. Г. директором Краснолуцької школи глухонімих, попередивши про складне становище зазначеної школи. Школа була вкрай тісна, проте в ній навчалось 70-80 осіб. Педагогічний колектив складався із досвідчених педагогів. Навчальний процес проходив в приміщенні, обладнаному під їдальню.

Радомському Я. Г. на цей раз вдалося вирішити питання щодо виділення школі кількох приміщень, зробили ремонт кімнат, відкрити нову їдальню, гуртожиток, майстерні. Підготувавши школу до навчання, Яків Григорович став просити облвно звільнити його від посади директора, оскільки він хотів бути разом з сім'єю, яка проживала в Сталіно. В облвно пішли назустріч Радомському Я. Г. і призначають директором Макіївської школи, (недалеко від с. Сталіно), до роботи в якій він приступив з червня 1941 р. Під час Великої Вітчизняної війни родина Радомського проживала в Казахстані в колгоспі «Красный Урал», а в 1943 р. повернулася в Сталіно.

З 26 травня 1944 р. за розпорядженням облвно, Радомський Я. Г. відновлює зруйновану німцями школу-інтернат для глухонімих дітей в м. Маріуполь.. Працювати доводилося в умовах воєнного часу, та завдання було виконане: школа була відкрита В серпні 1951 р. Яків Григорович переходить на посаду директора в Бершадську (Вінницька область)

школу-інтернат для глухих дітей, та в 1952 р. повертається у Вінницю, де залишалася його сім'я. У Вінниці він працює завучем, а згодом директором школи робітничої молоді глухих (1952-1957 рр.).

З 1957 по 1964 роки Яків Григорович працює на Вінницькому підприємстві УТОГ заступником директора з навчально-виховної роботи

продовжуючи одночасно працювати в школі робітничої молоді за сумісництвом. В 1964 році Яків Григорович виходить на пенсію і разом із сім'єю повертається в Донецьк.

Дослідивши життя і трудову діяльність Якова Григоровича, ми прийшли до таких висновків, що він дійсно був незамінною людиною у сфері сурдопедагогіки та для нашого Товариства. Незважаючи на відсутність слуху і надзвичайно важкі часи Якову Григоровичу було доручено відкривати навчальні заклади, відновлювати шкільне господарство, викладати в школах для глухих у різних містах України. Своім трудовим життям Яків Григорович довів, що у людини головним є не наявність слуху, а вміння працювати і розуміти та цінувати свою справу. Праця Якова Григоровича відзначена такими нагородами як «Відмінник народної освіти», «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945рр.», «Тридцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Сорок років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Почесна грамота ЦК КПРС».

Лозинський Валентин Дорوفійович є в історії вітчизняної сурдопедагогіки другим нечуучим директором школи для глухих дітей. Його діяльність охоплює післявоєнний проміжок часу.

Відомо, що друга світова війна завдала значно великих матеріальних, соціальних збитків в системі навчання. Лише окремі школи для глухих дітей під час окупації продовжували працювати, втім кількість учнів у них була мізерною

За спеціальним розпорядженням від 11 серпня 1944 р. Рада Народних Комісарів СРСР зобов'язала раднаркоми і наркомоси союзних республік «відновити мережу спеціальних шкіл сліпих і глухонімих та охопити ними в 1944/45 навчальному році всіх сліпих і глухонімих дітей», починаючи з семирічного віку. Так, в Українській РСР на початку 1945 р. поновила свою роботу більшість спеціальних шкіл, що існували перед початком Великої Вітчизняної війни.

Саме в цей нелегкий повоєнний період Міністерство освіти України в 1944 р. призначає директором в Чернівецькій школі для глухих дітей Лозинського Валентина Доровійовича. Важко збагнути, чому саме нечуучу людину Міністерство освіти України призначило очолити керівництво школи. Можливо тому, що після закінчення Великої Вітчизняної війни бракувало досвідчених педагогів, а у Лозинського В. Д. був досвід роботи з глухими дітьми, та й воєнній службі через брак слуху він не підлягав. Слід згадати, що він втратив слух у 17 років після важкої хвороби. Через рік він вступив на Всеукраїнські курси інвалідів (ВУКІ), а після закінчення курсів – на заочне відділення Інституту Хімії. Паралельно з навчанням він розпочав педагогічну діяльність у Київській школі для глухих дітей піонержатами, вихователем, а згодом і класним керівником.

Ставши директором Чернівецької школи Лозинський В. Д. розгортає активну діяльність. Маючи проблеми зі слухом, він глибоко розуміє нечуучих дітей, тому прагне зробити якомога більше для вирішення їхніх освітніх та соціальних проблем

Будучи директором школи В. Д. Лозинський вивчає спеціальну педагогіку на заочному відділенні дефектологічного факультету при Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького. «Для того, щоб навчати інших, слід самому постійно вчитися» – підкреслював Лозинський цю святу істину усе своє трудове життя.

У школі були створені всі умови для навчання, праці та відпочинку, всі учні були на повному державному утриманні весь шкільний термін навчання, а саме – до 12 класу. Так, як при школі

працювали столярні та швейні майстерні, разом з навчанням глухі учні проходили професійну підготовку і після закінчення школи вони отримували разом зі свідоцтвом про здобуття освіти також документ про присвоєння професійного розряду: від вищого (I розряд) до нижчого (IV розряд).

За ідеєю Валентина Дорофійовича при очолюваному ним навчальному закладі вперше в Україні було створене дошкільне відділення для глухих Дошкільнят. Новаторські пропозиції Лозинського В. Д. про два етапи навчання глухих дітей були підтримані XXI з'їздом КПРС (1959 р.) У 1960 р. відповідно до Закону про школу, Рада Міністрів СРСР прийняла постанову про строки навчання в спеціальних школах. Суть етапів навчання глухих дітей зводилася до того, що:

перший етап – восьмирічне навчання глухих дітей, передбачав отримання необхідних знань в межах 5 класів загальноосвітньої школи;

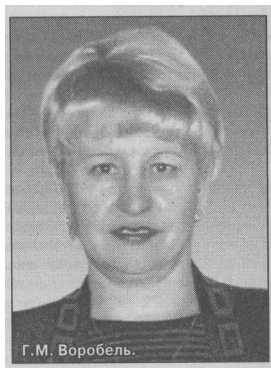
- другий – неповна середня освіта (9-12 класів) за обсягом знань відповідає 8 класам загальноосвітньої школи.

Також В. Д. Лозинський є автором двох підручників: «Природознавство» для 5 класу шкіл глухих і «Будова і життя тіла людини» для 8 класу шкіл глухих. На його працях учні вивчали оточуюче середовище, Природу і людину.

За сумлінну працю у навчанні та вихованні глухих дітей Валентин Дорофійович був нагороджений медаллю «Відмінник народної освіти». За сподвижницьку діяльність, сумлінну педагогічну працю директору спеціальної школи для глухих дітей було присвоєно звання «Заслужений вчитель України».

Своєю педагогічною діяльністю, своїм життям Валентин Дорофійович показав, що глухі люди можуть бути педагогами, в повному розумінні цього слова.

Воробель Галина Миколаївна є за переліком третім нечуучим директором, яка відкрила і очолила Хмельницький навчально-виховний заклад «Школа-дитячий садок для

дітей з порушеннями слуху». Галина Миколаївна – відома людина серед спільноти глухих, наразі єдиний в Україні глухий керівник шкільного закладу для дітей з порушеннями слуху.

Зусиллями Галини Миколаївна в 1996 р. в м. Хмельницький було створено перший в Україні «Клуб реабілітації глухих дітей», який знаходився на балансі міської влади, а Галина Миколаївна була призначена його керівником.

У 1999 р. в м. Хмельницькому була створена загальноосвітня школа для дітей з порушеннями слуху, директором школи була призначена Воробель Галина Миколаївна. Унікальність цієї школи в тому, що вона, на відміну від інших шкіл, не являється інтернатом. Учні цієї школи щодня бачаться з батьками, отримують повноцінне сімейне виховання, а школа підтримує найтісніші зв'язки з родинами. Задум

відкрити школу неінтернатного типу Галина Миколаївна черпала із досвіду свого навчання в інтернаті, і на власному досвіді знає, як живеться дитині вдалині від своїх батьків. «Маємо визначити, що нинішні заклади інтернатного типу, на жаль, ізолюють нечуучих від суспільства. Будучи відстороненими від своїх однолітків, які проживають у сім'ях, ці діти, здебільшого, позбавлені права вибору друзів, розваг за межами навчального закладу. Досить часто вони виявляються нездатними адаптуватися в суспільстві, відчувають свою відчуженість й непотрібність» підкреслює Галина Миколаївна в своїй статті [14]. Крім того, вона велике значення надає тому, щоб педагоги таких шкіл могли вільно володіти жестовою мовою.

Відкриваючи свою школу, вона основну увагу приділяла кадрам, головною вимогою є знання жестової мови та наявність сурдопедагогічної освіти. Крім того, Галина Миколаївна

прийняла на роботу в школу 10 нечуючих педагогів – це найбільша кількість в порівнянні з іншими спецшколами для дітей з порушеннями слуху в Україні.

Г. М. Воробель є автором навчально-методичних програм та методичних рекомендацій з таких предметів як: «Етика», «Основи здоров'я», «Довіра». Сама успішно викладає ці предмети.

30 жовтня 2012 р. в Інституті спеціальної педагогіки НАПН України, Галина Миколаївна успішно захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня педагогічних наук. Її тема дисертаційного дослідження – «Організаційно-педагогічні засади діяльності навчально-виховного закладу «Школа – дитячий садок» для дітей з порушеннями слуху».

За сумлінну працю Галина Миколаївна нагороджена Подякою Президента України, Відмінник освіти України, двома грамотами і нагрудним знаком Міністерства праці та соціальної політики України, а також грамотою Міністерства освіти і науки України, грамотами обласної ради, міського голови та міського управління освіти.

Занесена Воробель Г. М. в Книгу рекордів Українського товариства глухих та на «Дошку пошани» кращих освітян міста.

Підсумовуючи виклад, зазначаємо, що в умовах розбудови незалежної демократичної правової держави особи з особливими потребами, в тому числі особи з порушеннями слуху, мають ширші можливості для вільної інтеграції в суспільство, отримання професії, яка приносить не лише моральне задоволення, але й користь суспільству. Діяльність в Україні Об'єднання нечуючих педагогів свідчить про можливість глухих проявляти себе в педагогічній діяльності: вчити і виховувати молоде покоління, бути зразком для наслідування.

Діяльність нечуючих осіб, які очолювали і очолюють педагогічні колективи (Радомський Я. Г., Лозинський В. Д., Воробель Г. М.) також мають бути в площині історії сурдопедагогіки. Без їхнього освітнього вкладу історія вітчизняної сурдопедагогіки буде неповною.

Література:

1. Енциклопедичний довідник Українського товариства УТОГ. С. 171-172
2. Люди, що дивляться вгору / Історія організації, становлення і розвитку Донецької обласної організації УТОГ // Донецьк, 2004. с. 255.
3. Мережко А Сердце отдаю людям/ Свет безмолвных звезд// Киев, 2006 с.196.
4. Соловьева Ю.Что красит человека / Свет безмолвных звезд./ Киев, - 2006, с.146
5. Цесельский В. Возле истоков/ Наше життя №35(1072) 27 .08.1988
6. Радомская Л. Обучение глухих в Донбассе // Наше життя 27.08. 1999
7. Ю.Соловьева «Сердце отдаю людям или о чем шептал ветер»// Наше життя 30 .08.2002 №33(1711)
8. К 100-летию В. Д. Лозинского // Наше життя. №2 -18.01.2009. С.2
9. Соловьева Ю. Валентин и Валентиновичи. // Свет безмолвных звезд// ред. коллегия: Максименко Ю. П., Мережко А. М., Чепчина И. И., Скурчинский В. В.и др. – К: УТОГ, 2006. С.110–117.
10. Ярмаченко М.Д. Історія сурдопедагогіки. – К: Вища школа 1975 -423с.
11. Скурчинський В. В., Зборовська Н. А. Сурдопедагогіка Валентина Лозинського у діалозі з сучасністю / Жестова мова й сучасність:збірник наукових праць / головний ред. Засенко В.В. – Вип. 4. – Київ. 2009. – С.324-341.
12. Крюкова А. Багата, цікава, особлива // Наше життя. № 33.2008.
13. Крюкова А. Він у пам'яті нашої живе. // Наше життя .№ 21. 2009.
14. Воробель Г. М. Плекаємо повноцінних громадян України.// Жестова мова і сучасність:збірник наукових праць/ головний ред.. Засенко В.В. Вип.-5-Київ 2010.-С.249-260.
15. Ступінь кандидата наук у педагогіці здобуто! // Наше життя. №38-09.07.2012.С 1-2.
16. Єдина у своєму роді.// Наше життя.№40.16.10.2009.С4.